

ПІДХІД МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ТРИБУНАЛУ ДЛЯ КОЛИШНЬОЇ ЮГОСЛАВІЇ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЦИВІЛЬНА ОСОБА»

Протягом двох останніх десятиліть відбувся безпрецедентний розвиток міжнародного права, зокрема в сфері захисту прав людини. Серед інших обставин це зумовлено і впливом практики ряду органів міжнародної кримінальної юстиції, які в процесі розгляду справ змушені були тлумачити окремі положення міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини та інших галузей. Особливо цікавою в даному контексті є практика Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії.

Серед понять, які були протлумаченні даним органом було поняття «цивільна особа». Попри те, що застосування даного поняття в науці не викликало якихось надзвичайних дискусій, у практиків щодо його розуміння досить часто виникали суперечки. Тому немає нічого дивного, що Трибунал розглядаючи кілька справ, які стосувалися злочинів проти цивільних осіб змушений був дати відповідь на питання кого відносити у дану категорію.

Слід відзначити, що про цивільних осіб ідеться у статі 3 та у статі 5 Статуту Трибуналу. Перша передбачає відповідальність за серйозні порушення Женевських конвенцій 1949 р., друга – за злочини проти людства. По суті найбільшою проблемою при тлумаченні була саме ця обставина, що зважаючи на різні кваліфікуючі ознаки злочинів до цивільних осіб можна було віднести різні категорії осіб.

Уже в одній із перших справ у практиці Трибуналу, а саме справі Тадіча даний орган зіткнувся із необхідністю дати відповідь на питання хто вважається цивільною особою. В процесі його вирішення Трибунал дійшов висновку, що з моменту прийняття статуту Нюрнберзького трибуналу звичайний характер норми щодо заборони нападу на цивільне населення та індивідуальну кримінальну відповідальність за такі дії ніхто ніколи серйозно не ставив під сумнів.

В справі Маліча Судова палата вирішила, що термін «цивільна особа» повинен бути тлумачений максимально широко. При цьому якщо говорити про групу осіб, то навіть якщо серед них є кілька комбатантів, це не змінює статус такої групи. Аналізуючи статус жертв в контексті ст. 5 Статуту Трибунал послався на свою попередню практику. Так, зокрема, у справі Блашкіча Апеляційна палата встановила, що ст. 50 Додаткового протоколу I 1977 р. у якій міститься ряд норм про цивільне населення носить звичайний характер. Таким чином, Трибунал визнав, що не існує жодної причини, чому не можна використовувати визначення цивільних осіб, яке міститься у даній статті для тлумачення статі 5 Статуту Трибуналу.

Крім того, на думку Трибуналу положення жертв в конкретний момент вчинення щодо неї злочину не впливає на факт її визнання цивільною особою. Тобто, якщо така особа є членом будь-якої військової організації, факт, що вона не є озброєною чи не бере безпосередньої участі у воєнних діях не надає їй права вважатися цивільною особою. Таким чином, особа *horsdecombat* не є цивільною особою в контексті міжнародного гуманітарного права. Аналогічного висновку дійшла Апеляційна палата в справі Галіча.

З іншої сторони, в справі Корніка і Серкези Апеляційна палата зайняла повністю протилежну позицію. На думку Трибуналу, даючи визначення даного поняття слід використовувати максимально широкий підхід, згідно із яким у дане поняття слід включати і особа *horsdecombat* якщо вони в момент вчинення по відношенні до них злочину не діяли як комбатанти, тобто не брали участь у воєнних діях та не носили відкрито зброю тощо.

В справі Масіча Трибунал підтримав позицію висловлену у справі Блянкіча і Корніка, згідно якої поняття цивільна особа слід трактувати вузько. На думку Трибуналу той факт, що ст. 5 може застосовуватися до цивільних осіб відповідає фундаментальному принципу міжнародного гуманітарного права, а саме принципу проведення розмежування між комбатантами і цивільними особами. У цьому відношенні Апеляційна палата послалася на коментар Міжнародного комітету Червоного Хреста ст. 50 Додаткового протоколу I 1977 р. який передбачає, що принцип захисту цивільних осіб є невіддільним від принципу проведення розмежування цивільних осіб і комбатантів. Таким чином, Трибунал зіткнувся з проблемою різного трактування даного терміну в контексті воєнних злочинів і злочинів проти людства.

Таким чином в контексті серйозних порушень гуманітарного права дане поняття слід трактувати вужче, виключивши із його складу комбатантів, в той час як говорячи про злочини проти людства ця категорія за певних умов і може включати і осіб, що приймають безпосередню участь у збройному конфлікті.

Каткова Т. Г.

кандидат юридичних наук

Харківський економіко-правовий університет

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Людство завжди рахувало військові втрати за кількістю вбитих та поранених бійців і мирних громадян, знищених міст та інфраструктури, а природне середовище залишається тихою та непомітною жертвою війни. Не рідко умисне знищення природних ресурсів є одним із тактичних прийомів ведення війни. Так, для перемоги у війні засипалися колодці, підпалювалися посіви, вирубалися ліса, знищувалися угіддя та вирізалися худоба. Програма ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП) з'ясувала, що за останні 60 років, не менше 40 відсотків усіх внутрішніх конфліктів були пов'язані з експлуатацією природних ресурсів, чи то цінні ресурси, такі як деревина, діаманти, золото й нафта, або дефіцитні ресурси, такі як плідні землі й вода. Було також встановлено, що конфлікти, пов'язані із природними ресурсами, у два рази частіше повторюються. Наслідками збройних конфліктів є забруднення морських просторів нафтою, атмосфери – різними шкідливими газами, знищення лісових масивів та унікальної фауни. Крім того, занепокоєння спеціалістів викликане можливістю застосування зброї, направленої на стимулювання вулканічної діяльності, землетрусів, знищення озонового шару, штучне викликання ураганів, цунамі, градопадів та інших умисно запланованих змін клімату. Зазвичай несумірний тягар тягот лягає при цьому на малозабезпечених, оскільки для них довкілля не лише є головним джерелом продуктів харчування, але й служить джерелом ліків, коштів для існування і матеріалів для будівництва житла.